

ООН, ЄС та інші міжнародні організації прагнуть мирного врегулювання конфліктів, проте політичні та економічні інтереси великих держав ускладнюють процеси миротворчості [4].

Обидва конфлікти є складними та глибоко вкоріненими у свої історичні контексти. Хоча вони мають подібні причини, їх розв'язання потребує різних підходів. Важливим чинником у майбутньому стане дипломатія та міжнародний тиск, який може сприяти довгостроковому миру [5].

Джерела та література

1. Історичні паралелі між двома війнами – наслідки недооцінки противника та нехтування попередженнями. *Центр воєнної політики та політики безпеки*. 05 жовтня 2023 р. URL: <https://defpol.org.ua/publication/istoricni-paraleli-miz-dvoma-vijnami-naslidki-nedoocinki-protivnika-ta-nehtuvanna-poperedzennami>
2. Шурхало Д. Арабо-ізраїльський конфлікт: короткий екскурс у довгу історію. *Радіо Свобода*. 14 січня 2024 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/arabo-izrayilskyu-konflikt-istoriya/32773942.html>
3. Завада Я. І., Тишкун Ю. Я. Причини виникнення і еволюція ХАМАС. *Політикус*. 2024. № 3. С. 176–182. URL: http://politicus.od.ua/3_2024/29.pdf
4. Данильченко К. Які уроки війни в Україні вивчили ХАМАС та Ізраїль: від тактики малих груп до Starlink. *BBC Україна*. 1 листопада 2023 р. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c8v1vg42g91o>
5. Тарасов О. «Плани довелося створювати з нуля». Що відбувається з операцією в секторі Гази та чому авіаносці США не воюватимуть за Ізраїль – інтерв'ю. *Radio New Voice*. 25 жовтня 2023 р. URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/izrajil-viy-na-oficer-cahal-pro-pidgotovku-do-nazemnoji-operaciji-v-sektori-gazi-50363228.html>

Мосієнко Олександр, Вознюк Богдан

Державний університет «Житомирська політехніка»

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ ЄВРОПИ: ВІД ПРОЄКТІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ

Ключові слова: військово-політична інтеграція, НАТО, «План Плевена».

Keywords: military-political integration, NATO, «The Pleven Plan».

Агресія Росії проти України демонструє, що загроза ескалації конфлікту не зникла, а зусилля світової громадськості, на жаль, недостатні. Саме тому діяльність воєнно-політичних союзів, коаліцій та альянсів як об'єднань держав з метою спільних дій у розв'язанні політичних, економічних чи воєнних завдань привертає увагу дослідників. Існує багато робіт, що присвячені або післявоєнним політичним змінам у Європі та світі, або історії створення НАТО та міжнародних організацій (наприклад, роботи Д. Гепперта, В. Теслюк), або конкретно історії створення НАТО (І. Яковюк, Р. Орловський).

У статті стисло викладаються основні договори та проєкти військово-політичної інтеграції країн Європи в умовах холодної війни.

Західний військовий альянс НАТО був заснований для протидії загрозі радянської експансії в Європі після завершення Другої світової війни. Його основ-

ною метою було запобігання відродженню мілітаристських націоналістичних настроїв у Західній Європі та забезпечення довгострокової участі США у політичному об'єднанні континенту.

Офіційне створення альянсу відбулося 4 квітня 1949 р. Саме в цей час Радянський Союз активно розширював свій вплив у Східній та Центральній Європі. Поодинокі жодна європейська нація не могла гарантувати собі захист, тоді як союз із 10-ти європейських та 2-х північноамериканських країн збільшував шанси на стабільність [1, с. 31].

Проте варто зазначити, що альянс НАТО виник не на порожньому місці. Інтеграції європейських держав передували різноманітні проекти та договори, що заклали основу для подальшого військово-політичного та економічного об'єднання Європи. Першою такою угодою став Дюнкеркський пакт. Це угода між Францією та Великою Британією про союз та взаємну допомогу терміном на 50 років, підписана 4 березня 1947 р. у м. Дюнкерк. Офіційно пакт спрямовувався на зміцнення європейської безпеки та запобігання можливої агресії з боку Німеччини у разі можливого об'єднання під контролем СРСР [3].

Дослідники вказують, що формальне орієнтування договору проти Німеччини мало переважно тактичний характер. Погляди міністра закордонних справ Франції Жоржа Бідо, висловлені напередодні підписання договору, ясно вказують, що, незважаючи на формальну спрямованість договору проти Німеччини, насправді він був спрямований проти Радянського Союзу [6, с. 244].

У лютому 1948 р. у Чехословаччині відбувся державний переворот, внаслідок якого до влади прийшли місцеві комуністи. Відповіддю Західної Європи став Брюссельський договір (Брюссельський пакт або Західний Союз) 17 березня 1948 р. між Францією, Великою Британією та країнами Бенілюксу. Метою договору стало забезпечення спільної реакції на можливу агресію, особливо з боку Німеччини. Однак найважливішим напрямом договору було створення військового та стратегічного співробітництва у відповідь на потенційну загрозу радянської агресії у Центральній та Східній Європі. Згідно з угодою, у разі нападу СРСР союзники зобов'язалися діяти спільно з використанням невеликих військових сил. Усі п'ять країн, які підписали Брюссельську угоду, згодом стали членами військово-політичного альянсу НАТО [4, с. 26].

Навіть створення альянсу НАТО 4 квітня 1949 р. не припинило пошуків нових форм європейської військово-політичної інтеграції.

Економічне зростання Західної Європи у 1950-х рр. порушило питання необхідності усунення бар'єрів та об'єднання зусиль. Спочатку ключову роль у процесі інтеграції відігравали французи. У 1950 р. запропоновано «План Шумана». Створено ЄОВС – Європейське об'єднання вугілля та сталі у складі ФРН, Франції, Бенілюксу та Італії. Метою цього об'єднання став контроль над воєнною промисловістю країн-учасників для убезпечення від нарощування гонки озброєнь. У жовтні 1950 р. прем'єр-міністр Франції Рене Плевен представив проєкт про створення єдиної «європейської армії», що мала існувати паралельно зі збройними силами НАТО. Ця армія формувалася через створення підрозділів, що складаються з солдатів різних національностей, що дало б змогу уникнути формування виключно німецьких дивізій. Історики зазначають, що цей проєкт

«європейської армії» не був альтернативою НАТО, а лише стурбованістю європейських країн щодо участі у військовому партнерстві ФРН [5, с. 24].

«План Плевена» допоміг переконати французьку громадськість у необхідності переозброєння Західної Німеччини та її підконтрольності.

На початку 50-х рр. США та країни НАТО відмовилися від нарощування звичайних озброєнь та обрали асиметричну відповідь на радянську військову загрозу – ядерну зброю. Нова стратегія призвела до пошуків нових підходів у співпраці із Західною Німеччиною. У травні 1952 р. Федеративна Республіка Німеччина, Франція, Італія та країни Бенілюксу підписали угоду про створення Європейського оборонного співтовариства (ЄОС).

Проте у 1955 р. французькі політики погодилися із запропонованим Великою Британією планом про вступ ФРН до Західноєвропейського союзу та НАТО [5, с. 26–27]. Отже, Європейське оборонне товариство або Європейське оборонне співтовариство так і не було створене. Замість оборонного товариства був сформований Західноєвропейський союз.

Західноєвропейський союз (ЗЄС) – організація, заснована на Брюссельському договорі 1948 р., що передбачала співпрацю в економічній, соціальній та культурній сферах, а також колективну самооборону. Після перемоги західного світу у Холодній війні функції Західноєвропейського союзу поступово переходили до ЄС. 30 червня 2011 р. ЗЄС офіційно припинив існування [2, с. 294].

Отже, можна зробити висновок, що першим кроком до військово-політичної інтеграції Європи став Дюнкеркський пакт між Францією та Великою Британією 1947 р. Через рік його положення були розширені Брюссельським договором, а пізніше зафіксовані в рамках Договору НАТО від 4 квітня 1949 р. Виключення з системи цих договорів Західної Німеччини змушувало європейських політиків шукати нові форми інтеграції. Проекти Плевена та ЄОС свідчать про спроби військової співпраці з ФРН без залучення її до НАТО. Натомість створення Західноєвропейського союзу у 1954 р. сигналізує про спроби Європи створити альтернативу НАТО з його домінуючою роллю США. Сьогодні безсумнівно, що Україна вже є частиною та основою нової архітектури безпеки євроатлантичного регіону. Ініціативи України щодо нових форм військово-політичної співпраці з Європою можуть стати основою для формування нової структури міжнародної безпеки.

Джерела та література

1. Гунько Т. С., Секунова Ю. В. Роль НАТО в підтриманні глобальної безпеки: історія та сучасність. *Відносини між Україною і НАТО на сучасному етапі: досягнення та виклики: зб. наук. праць (за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 2 червня 2022 р.)*. Київ, 2022. С. 31–32.
2. Денисов В. Н. Західноєвропейський союз. *Енциклопедія історії України*. Київ: Наукова думка, 2005. С. 294.
3. Дюнкеркський пакт. *Centre virtuel de la connaissance sur l'Europe*. 1947. URL: https://www.cvce.eu/en/education/unit-content/-/unit/026961fe-0d57-4314-a40a-a4ac066a1801/5d5a64ab-9c7c-4e19-b528-9e53f9ce937b/Resources#1fb9f4b5-64e2-4337-bc78-db7e1978de09_en&overlay

4. Теслюк В. М. З історії створення НАТО. *Відносини між Україною і НАТО на сучасному етапі: досягнення та виклики*: зб. наук. праць (за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 2 червня 2022 р.)). Київ, 2022. С. 26–27.

5. Яковюк І. В., Орловський Р. Р. Роль США в системі європейської безпеки: історія становлення Європейського оборонного співтовариства. *Євроатлантична інтеграція України: свідомий вибір моделі безпеки*: зб. наук. ст. за матеріалами III Харків. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова (м. Харків, 3 листопада 2017 р.): у 2 ч. Харків, 2017. Ч. 1. С. 21–29.

6. Geppert D. *The Postwar Challenge: Cultural, Social, and Political Change in Western Europe, 1945–1958*. Oxford: Oxford University Press, 2003. 402 p.